

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.119>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗЛОВЖИВАННЯМ ДОМІНУЮЧИМ СТАНОВИЩЕМ, У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Табачук Н.П.,

*аспірант кафедри порівняльного і європейського права**Навчально-наукового інституту міжнародних відносин**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID: 0000-0002-1819-5593

Табачук Н.П. Правові аспекти відшкодування шкоди, завданої зловживанням домінуючим становищем, у Європейському Союзі.

Стаття присвячена дослідженню питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення конкурентного законодавства, в рамках Європейського Союзу. Автором проаналізовано основні положення Директиви 2014/104/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 листопада 2014 року про деякі правила, що регулюють позови про відшкодування шкоди відповідно до національного законодавства за порушення положень конкурентного законодавства держав-членів та Європейського Союзу, а також практику Суду справедливості Європейського Союзу у справах, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, завданої суб'єктом господарювання, який займає домінуюче становище. У статті розкриваються проблемні питання, які або не були достатньо мірою охоплені або отримали фрагментарне окреслення у положеннях Директиви 2014/104/ЄС, однак роз'яснення з яких було надано у преюдиціальних рішеннях Суду ЄС.

Так, автором приділено особливу увагу питанням, пов'язаним з імплементацією Директиви 2014/104/ЄС державами-членами Європейського Союзу, та оцінкою прогресу її впровадження. Крім того, за результатами аналізу практики Суду справедливості Європейського Союзу у статті відображено ключові позиції Суду справедливості Європейського Союзу щодо застережень про вибір суду/визначення юрисдикції в контексті позовів про відшкодування шкоди, завданої зловживанням домінуючим становищем. У статті, зокрема висвітлено підходи Суду справедливості Європейського Союзу щодо визначення місця, пов'язаного із настанням наслідків протиправної поведінки у вигляді зловживання домінуючим становищем.

Також з огляду на те, що позови про відшкодування шкоди, завданої зокрема зловживанням домінуючим становищем, можуть подаватися як і без попереднього рішення конкурентного

відомства, у якому встановлено порушення конкурентного законодавства так і після прийняття відповідного рішення конкурентним відомством, автором розкрито проблемні питання щодо розкриття доказів, які містяться в матеріалах справи конкурентного відомства, та проаналізовано відображені у Директиві 2014/104/ЄС основні рівні захисту доказів, що містяться у матеріалах справи конкурентного відомства. Автором виявлено, що положення зазначеної директиви не спрямовані на врегулювання усіх питань, які можуть виникнути в приватному правозастосуванні, однак врахування позицій Суду справедливості Європейського Союзу під час реформи вітчизняного конкурентного законодавства дозволить у повній мірі імplementувати положення вказаної директиви.

Ключові слова: приватне правозастосування, позови про відшкодування шкоди, зловживання домінуючим становищем, Директива 2014/104/ЄС, Суд справедливості Європейського Союзу.

Tabachuk N. Legal aspects of compensation for damages caused by abuse of a dominant position in the European Union.

The article is dedicated to the study of the issue of compensation for damages caused by violations of competition law within the European Union. The author analyzes the main provisions of Directive 2014/104/EU of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union, as well as the case law of the Court of Justice of the European Union concerning compensation for damages caused by an undertaking in a dominant position. The article addresses problematic issues that were either not sufficiently covered or only fragmentarily outlined in the provisions of Directive 2014/104/EU, but which were clarified in the preliminary rulings of the Court of Justice of the European Union.

The author pays particular attention to issues related to the implementation of Directive 2014/104/EU by the Member States of the European Union and evaluates the progress of its implementation. Additionally, based on the analysis of the case law of the Court of Justice of the European Union, the article reflects the key positions of the Court of Justice of the European Union regarding clauses on the choice of court/jurisdiction in the context of claims for damages caused by abuse of a dominant position. Specifically, the article highlights the approaches of the Court of Justice of the European Union concerning the determination of the place related to the occurrence of consequences of illegal behavior in the form of abuse of a dominant position.

Furthermore, given that claims for damages caused, in particular, by the abuse of a dominant position can be filed both without a prior decision of the competition authority establishing a violation of competition law and after the adoption of the relevant decision by the competition authority, the author reveals problematic issues regarding the disclosure of evidence contained in the materials of the competition authority's case and analyzes the main levels of protection of evidence contained in the materials of the competition authority's case as reflected in Directive 2014/104/EU. The author finds that the provisions of directive in question are not aimed at resolving all issues that may arise in private enforcement, but considering the positions of the Court of Justice of the European Union during the reform of domestic competition law will allow for the full implementation of the provisions of the aforementioned directive.

Key words: private enforcement, actions for damages, abuse of a dominant position, Directive 2014/104/EU, the Court of Justice of the European Union.

Постановка проблеми. З огляду на те, що Конституцією України закріплено стратегічний курс на набуття Україною повноправного членства в Європейського Союзу, а також 23.06.2022 Україна отримала статус кандидата та 14.12.2023 Європейська рада вирішила розпочати переговори щодо вступу України до Європейського Союзу, постає питання щодо подальшої реформи конкуренційного законодавства України з метою його приведення у відповідність із *acquis* ЄС. Перший етап реформи конкуренційного законодавства завершився прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України», положення якого набрали чинності 01.01.2024 [1]. Зазначений нормативно-правовий акт спрямований, зокрема на посилення

інституційної спроможності Антимонопольного комітету України (далі – Комітет), а також на удосконалення наявних (наприклад, звільнення від відповідальності учасників антиконкурентних узгоджених дій) та введення нових процедур (наприклад, врегулювання у справах про антиконкурентні узгоджені дії та зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку) в рамках правозастосовної діяльності Комітету. Не оминув увагою вищезазначений закон й питань, пов'язаних із інститутом відшкодування шкоди, завданої порушенням конкуренційного законодавства.

Так, стаття 55 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачає право на звернення до господарського суду із заявою про відшкодування шкоди для осіб, яким було її заподіяно, внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема за зловживання монополієм (домінуючим) становищем. При цьому, така шкода відшкодується особою, що вчинила відповідне порушення, у подвійному розмірі. Водночас, з 01.01.2024 набрали чинності положення частини третьої зазначеної статті, згідно з якими шкода, заподіяна суб'єктом господарювання, який звільняється від відповідальності, відшкодується виключно: його прямим покупцям або постачальниками; іншим особам, яким заподіяно шкоду, лише якщо відшкодування шкоди не може бути отримано від інших суб'єктів господарювання – відповідачів у тій самій справі про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [2].

Вказане вище відповідає підходу, закріпленому у статті 11 Директиви 2014/104/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 листопада 2014 року про деякі правила, що регулюють позови про відшкодування шкоди відповідно до національного законодавства за порушення положень конкуренційного законодавства держав-членів та Європейського Союзу (далі – Директива 2014/104). Водночас, згідно із Звітом за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), в частині захисту економічної конкуренції в українське законодавство імплементовано лише 66 % відповідного акта права ЄС [3]. При цьому слід зазначити, що переважно право конкуренції Європейського Союзу регулюється регламентами, оскільки конкуренційне право ЄС, віднесене до виключної компетенції його інститутів, здебільшого регулюється методом уніфікації, чим досягається надзвичайного високий рівень імперативності [4, с. 103]. У свою чергу, прийняття Директиви 2014/104 свідчить про необхідність імплементації мінімальних стандартів та правил щодо відшкодування шкоди на рівні держав-членів ЄС із ура-

хування їх національного законодавства, що зумовлює складність та довготривалість такого процесу. Зазначене підтверджується інформацією, наведеною у Звіті Європейської Комісії щодо імплементації Директиви 2014/104, згідно з якою лише сім держав-членів ЄС імплементували Директиву 2014/104 до 27 грудня 2016 року (як це передбачалося статтею 21 Директиви 2014/104). Однак, у першій половині 2018 року усі держави-члени ЄС імплементували Директиву 2014/104: 18 у 2017 році та три у 2018 році [5].

Таким чином, у світлі євроінтеграційних процесів наразі постає питання щодо подальшого приведення національного конкурентного законодавства у відповідність із положеннями Директиви 2014/104 та врахування практики як держав-членів ЄС так і Суду справедливості Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) у питаннях відшкодування шкоди, завданої, внаслідок порушення конкурентного законодавства, зокрема шляхом зловживання монопольним (домінуючим) становищем.

Ступінь наукової розробки. Проблематика, пов'язана із відшкодуванням шкоди, завданої порушенням конкурентного законодавства держав-членів та ЄС, висвітлювалася у працях вітчизняних науковців таких як К.В. Смирнової, Р.Ю. Ханік-Посполітак, а також у працях зарубіжних науковців: Жана-Франсуа Лаборда, Лукаса Ренгіра, Річарда Віша, Девіда Бейлі. Однак, аналіз новітньої практики судів держав-членів ЄС та ЄС у справах, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, завданої зловживанням монопольним (домінуючим) становищем, детально не здійснювався у працях зазначених науковців, що зумовлює потребу у більш докладному висвітленню цієї теми та її проблематики.

Метою цієї статті є дослідження питань, які виникають під приватного правозастосування у справах про відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення конкурентного законодавства у вигляді зловживання домінуючим становищем в рамках ЄС через призму положень Директиви 2014/104 та практики Суду ЄС.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних джерел конкурентного права ЄС є установчі договори ЄС, зокрема статті 101 та 102 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) [6]. Враховуючи положення зазначених статей, порушення конкурентного законодавства ЄС може виявлятися у різних формах та типах дій/бездіяльності суб'єктів господарювання, що, у свою чергу, може кваліфікуватися як антиконкурентна угода/узгоджена практика (стаття 101 ДФЄС) або зловживання домінуючим становищем (стаття 102 ДФЄС). Нерідко протиправні дії/бездіяль-

ність суб'єктів господарювання, передбачені статтями 101 та 102 ДФЄС, можуть призводити до негативних наслідків (шкоди) не лише для конкуренції як такої, а й для окремих осіб.

У світлі закріпленого у практиці Суду ЄС [7, 8] права осіб на звернення до суду із позовом про відшкодування шкоди, завданої порушенням конкурентного законодавства ЄС, Директива 2014/104 закріплює основні положення, необхідні для ефективного користування правом на відшкодування шкоди, завданої суб'єктом(-ами) господарювання або асоціацією. Так, Директива 2014/104 окреслює наступні основні стандарти, імплементація яких здійснювалася у національне законодавство держав-членів ЄС, щодо:

- права на відшкодування фактичних збитків, упущеної вигоди та сплати відсотків (стаття 3 Директиви 2014/104);
- розкриття доказів (стаття 5 Директиви 2014/104);
- розкриття доказів, що містяться у матеріалах конкурентного відомства (стаття 6 Директиви 2014/104);
- обмеження на використання доказів, отриманих виключно шляхом доступу до матеріалів справи конкурентного відомства (стаття 7 Директиви 2014/104);
- санкцій за нерозкриття, знищення інформації, а також за розкриття конфіденційної інформації (стаття 8 Директиви 2014/104);
- презумпції встановлення порушення конкурентним відомством та визнання рішень конкурентних відомств або судів інших держав-членів ЄС як доказів існування порушення конкурентного законодавства (стаття 9 Директиви 2014/104);
- строків позовної давності (стаття 10 Директиви 2014/104);
- солідарної відповідальності суб'єктів господарювання, які вчинили порушення конкурентного законодавства (стаття 11 Директиви 2014/104);
- права осіб на відшкодування шкоди незалежно від категорії таких осіб (прямий чи непрямий покупець товару у порушника(-ів)) (стаття 12 Директиви 2014/104);
- права відповідача у позові про відшкодування шкоди посилатися (як спосіб захисту) на той факт, що позивач переказав повністю або частково завищену ціну, що виникла в результаті порушення конкурентного законодавства (стаття 13 Директиви 2014/104);
- сприяння застосуванню позасудових способів врегулювання спорів (статті 18 та 19 Директиви 2014/104).

З наведеного вище вбачається, що мета Директиви полягає не лише в спрощенні та уніфікації процедур, пов'язаних із позовами про

відшкодування шкоди в рамках ЄС, а й в забезпеченні ефективної взаємодії між публічним та приватним правозастосуванням конкуренційного законодавства ЄС.

При цьому, Директива 2014/104 не обмежувала держави-члени ЄС у виборі способів та форм імплементації її положень, спрямованих на забезпечення права осіб на відшкодування шкоди.

Крім того, Європейська Комісія з метою сприяння ефективному застосуванню на національному рівні положень Директиви 2014/104 прийняла два повідомлення, а саме Повідомлення щодо керівних принципів для національних судів щодо оцінки частки завищеної ціни, яка була перекладена на непрямого покупця [9] (на виконання положень статті 16 Директиви 2014/104), та Повідомлення щодо захисту конфіденційної інформації національними судами в провадженнях щодо виконання законодавства ЄС про конкуренцію в приватних інтересах [10]. Слід зазначити, що зазначені повідомлення не мають зобов'язального характеру та не вносять змін до чинного законодавства ЄС або його держав-членів, однак доповнюють Повідомлення Європейської Комісії щодо кількісного визначення шкоди в позовах про відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушень статей 101 або 102 ДФЄС [11], прийняття якого передувало прийняттю Директиви 2014/104.

Також слід зазначити, що на виконання статті 20 Директиви 2014/104 Європейська Комісія оцінила прогрес впровадження положень Директиви 2014/104 у національне законодавство держав-членів ЄС, що відображено у Робочому документі Європейської Комісії від 14.12.2020 щодо імплементації Директиви 2014/104. У даному документі наголошувалось на неможливості оцінити в достатній мірі ефективність впровадження Директиви 2014/104 у питаннях приватного правозастосування, оскільки здебільшого особи, які постраждали внаслідок порушень конкуренційного законодавства ЄС, подають позови про відшкодування шкоди лише після проведення конкурентним відомством розслідування та виявлення за його результати порушення конкуренційного законодавства, що є довготривалим процесом, який приблизно триває 13 років [12]. З огляду на зазначене, Європейська Комісія приділила увагу у вказаному вище документі саме огляду способів та форм імплементації державами-членами ЄС положень Директиви 2014/104. При цьому, Європейська Комісія не відмовилась від оцінки ефективності Директиви 2014/104 в майбутньому, коли буде накопичено достатній досвід із застосування положень Директиви 2014/104.

Водночас, у світлі зазначеного, підсилюється значення Суду ЄС як інституції, що відіграє важ-

ливу роль у наданні роз'яснень щодо застосування положень Директиви 2014/104 у позовах про відшкодування шкоди. Хоча Суд ЄС не розглядає безпосередньо справи, пов'язані із позовами про відшкодування шкоди, однак він формує прецедентну практику шляхом прийняття преюдиціальних рішень відповідно до статті 267 ДФЄС. Тобто, в рамках функціонування такого механізму Суд ЄС не виносить рішення у справах, а радше надає роз'яснення щодо конкретних питань, які виникають у національних судах держав-членів ЄС та є предметом відповідних преюдиціальних запитів.

Так, у 2012 році компанія eBizcuss подала позов проти компанії Apple про відшкодування шкоди у Франції, стверджуючи, що компанія Apple зловживала своїм домінуючим становищем, порушуючи статтю 102 ДФЄС, шляхом надання більш сприятливих умов власній дистриб'юторській мережі у порівнянні із незалежними посередниками. При цьому, компанія Apple, стверджувала, що французькі суди не мають юрисдикції в цьому питанні, оскільки положення про вибір суду, включене в контракт між компаніями Apple та eBizcuss, надає виняткову юрисдикцію ірландським судам. Після п'яти років розгляду в кількох французьких судах вищий суд країни направив преюдиціальний запит до Суду ЄС з метою отримання роз'яснень щодо того чи може сторона договору посилатися на застереження про вибір суду в контексті позовів про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок зловживання домінуючим становищем, якщо це положення прямо не охоплює порушення конкуренційного законодавства. Суд ЄС у своєму рішенні від 24.10.2018 у справі *Apple Sales International* [13] зазначив, що на відміну від статті 101 ДФЄС, антиконкурентна поведінка, передбачена статтею 102 ДФЄС, може виявлятися у договірних відносинах, які встановлюються домінуючим суб'єктом господарювання, що, як наслідок, призводить до її передбачуваності. Також Суд ЄС зазначив, що посилання на застереження про вибір суду, яке стосується договору та «відповідних відносин», в контексті позову про відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення, передбаченого статтею 102 ДФЄС, не повинно розглядатися як сюрприз для будь-якої зі сторін. Як наслідок, компанія eBizcuss мала передбачити, що положення про вибір суду також охоплює майбутні претензії, пов'язані з імовірним зловживанням домінуючим становищем.

Інша справа, яка розглядалася Судом ЄС, також стосувалася питання юрисдикції у справах про відшкодування шкоди, завданої внаслідок зловживання домінуючим становищем (справа *AB "flyLAL-Lithuanian Airlines"*) [14]. Так, у своєму рішенні від 05.07.2018 Суд ЄС зазначив, що

з метою встановлення юрисдикції у справах про відшкодування шкоди, завданої порушенням конкурентного законодавства, позивач може вибрати або місце події, яка передувала завданню шкоди (наприклад місце, де було укладено антиконкурентну угоду), або місце, де настали наслідки протиправної поведінки.

Суд ЄС вказав, що місце, де настали наслідки протиправної поведінки можна визначити як місце, де відбулася втрата доходу, зокрема продажів. Також Суд ЄС роз'яснив питання юрисдикції у позовах про відшкодування шкоди у контексті статті 102 ДФЄС: на відміну від картелів, які можуть бути укладені та реалізовані в різних місцях, місцем, де настали наслідки зловживань домінуючим становищем, слід розглядати місце, де, зокрема застосовувалося домінуючим суб'єктом господарювання хижачке ціноутворення. Крім того, Судом ЄС було розглянуто можливість визначення юрисдикції у справах про відшкодування шкоди за принципом місцезнаходження філії домінуючого суб'єкта господарювання за умови фактичної участі відповідної філії у діяльності/бездіяльності, які становлять зловживання домінуючим становищем.

Таким чином, дані рішення Суду ЄС заповнюють прогалину щодо питання юрисдикції (вирішення якого Директива 2014/104 не передбачає), яке першочергово постає при розгляді справ про відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення конкурентного законодавства, з огляду на те, що більшість таких порушень є транскордонними за своїм характером, або сторонами у відповідних справах виступають особи, зареєстровані у різних державах.

Слід зазначити, що вказані вище справи хоча стосувалися питань, пов'язаних із визначенням юрисдикції у справах про відшкодування шкоди, але розпочинались вони за різних обставин. Так, позов про відшкодування шкоди у справі *Apple Sales International* було подано без попереднього рішення конкурентного відомства, яке встановлювало порушення у вигляді зловживання домінуючим становищем (*stand-alone* справа), водночас у справі *AB "flyLAL-Lithuanian Airlines"* позов про відшкодування шкоди було подано після прийняття конкурентним відомством рішення про порушення конкурентного законодавства у вигляді зловживання домінуючим становищем (*follow-on* справи).

У зв'язку із зазначеним вище, принагідно варто згадати преюдиціальне рішення Суду ЄС від 12.01.2023 у справі *RegioJet* [15], пов'язане з питанням розкриття певних документів, які містилися у матеріалах справи конкурентного відомства щодо зловживання домінуючим становищем. Так, у 2012 році конкурентне відомство Чеської Республіки розпочало справу щодо

можливого зловживання домінуючим становищем *České dráhy*, суб'єктом господарювання, що здійснював залізничні перевезення. У 2015 році компанія *RegioJet* подала позов проти *České dráhy* про відшкодування шкоди до національного суду. При цьому, у 2016 році Європейська Комісія почала розслідування у справі *České dráhy* через потенційне хижачке ціноутворення, що, у свою чергу, призвело до призупинення конкурентним відомством Чеської Республіки власного розслідування. У 2017 році компанія *RegioJet* подала до національного суду запит на розкриття доказів, зокрема документів, підготовлених та/або поданих в рамках розслідування національного конкурентного відомства. У свою чергу, національний суд частково задовольнив запит і зобов'язав компанію *České dráhy* оприлюднити деякі документи. Це рішення було підтверджено апеляцією, і компанією *České dráhy* було подано апеляцію до Верховного суду, який вирішив звернутися до Суду ЄС із відповідним преюдиціальним запитом.

Суд ЄС у справі *RegioJet* вказав на те, що поточне розслідування Європейської Комісії не перешкоджає національному суду видати ухвалу про розкриття доказів, до тих пір поки така ухвала залишається пропорційною, а розкриття обмежується лише тим, що виключно стосується предмету спору, та є пропорційним і необхідним в рамках спору про відшкодування шкоди. Також важливо, щоб розкриття доказів не перешкоджало триваючому розслідуванню, і відповідало вищезазначеним правилам критеріям розкриття доказів.

У цьому контексті слід зазначити, що із урахуванням положень статей 6 та 7 Директиви 2014/104 можна виділити наступні рівні захисту доказів, які містяться у матеріалах справи конкурентного відомства:

- абсолютний захист надається заявам про звільнення від відповідальності (*leniency statements*) та про врегулювання у справах (*settlement submissions*). Інформація, що міститься у зазначених документах за жодних обставин не може бути розголошена в рамках приватного правозастосування. Вбачається, що такий ступінь захисту від розкриття інформації спрямований на запобігання нівелюванню ефективності процедур *leniency* та *settlement*;

- тимчасовий захист надається: інформації, підготовленої для адміністративного провадження конкурентного відомства; інформації, яку конкурентне відомство підготувало та надіслало сторонам під час адміністративного провадження; заявам про врегулювання у справах, які було відкликано. Зазначені документи не підлягають розкриттю до тих пір поки провадження конкурентного відомства не буде завершено. Ці документи не можуть бути розголошені та по-

винні розглядатися як неприйнятні в приватному суді, доки адміністративне провадження органу з питань конкуренції не буде закрито. Саме у зазначеній вище справі *RegioJet* Суд ЄС зазначив, що рішення конкурентного відомства призупинити провадження, щоб Європейська Комісія могла провести розслідування, не означає закриття провадження у цьому контексті;

- обмежений захист надається усій іншій інформації, що міститься у матеріалах справи конкурентного відомства. В розрізі такого виду інформації національні суди повинні лише переконатися, що жодна інша особа чи третя сторона не має змоги надати такі докази.

Висновки. Хоча Директива 2014/104 за своєю природою не надає можливості особам, які постраждали внаслідок порушення конкурентного законодавства, прямо посилатися на її положення, водночас, вона покладає обов'язок на держави-члени ЄС внести зміни до національного законодавства з метою забезпечення мінімальних стандартів, передбачених її положеннями. З огляду на зазначене, особи, які подають позови про відшкодування шкоди, повинні застосовувати лише норми національного законодавства, у яких відображено положення Директиви 2014/104. Як засвідчили результати аналізу практики Суду ЄС Директива 2014/104 не спрямована на всеохоплюючу гармонізацію норм, що регулюють питання, пов'язані із приватним правозастосуванням, оскільки Директива 2014/104 лише окреслює загальні базові принципи, які потребують закріплення на національному рівні законодавства держав-членів ЄС, що як виявилось було комплексним та складним завданням для них. Зважаючи на те, що положення Директива 2014/104 не спрямовані на вирішення усіх питань, які можуть виникнути в процесі приватного правозастосування у справах щодо відшкодування шкоди, завданої, зокрема зловживанням домінуючим становищем, у даному випадку роль Суду ЄС відіграє значущу роль завдяки механізму преюдиціальних запитів. Зазначений механізм надає можливість як заповнити існуючі прогалини в питаннях приватного правозастосування (яким не приділяється увага у положеннях Директиви 2014/104, наприклад, питання визначення юрисдикції у справах про відшкодування шкоди, завданої зловживанням домінуючим становищем) так і роз'яснити більш детально положення Директиви 2014/104 через призму національного законодавства держав-членів ЄС (зокрема, питання розкриття доказів, що містяться в матеріалах конкурентного відомства). Врахування позицій Суду ЄС, відображених у його преюдиціальних рішеннях, під час реформи вітчизняного конкурентного законодавства, дозволить у повній мірі імплементувати положення Дирек-

тиви 2014/104 у світлі євроінтеграційного курсу держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України від 09 серпня 2023 року № 3295-IX. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#n194>. (дата звернення: 10.07.2024).
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III (із змін.) База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 10.07.2024).
3. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС). URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf (дата звернення: 10.07.2024).
4. Правове регулювання конкуренції в Європейському Союзі: теорія і практика : монографія / К.В. Смирнова. 2-ге вид., доп. Одеса : Фенікс, 2017. 490 с.
5. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT on the implementation of Directive 2014/104/EU of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/document/download/05c4fe49-1ba7-40f9-80da-dd42e578ba7d_en?filename=2020_ec_report_on_damages_directive.pdf (дата звернення: 10.07.2024).
6. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union: Official Journal C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 10.07.2024).
7. Case C-453/99. Judgment of the Court of 20 September 2001. *Courage Ltd v Bernard Crehan and Bernard Crehan v Courage Ltd and Others*. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-453/99> (дата звернення: 10.07.2024).
8. C-295/04. Judgment of the Court (Third Chamber) of 13 July 2006. *Vincenzo Man-*

- fredi v Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito v Fondiaria Sai SpA (C-296/04) and Nicolò Tricarico (C-297/04) and Pasqualina Murgolo (C-298/04) v Assitalia SpA. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-295/04> (дата звернення: 10.07.2024).
9. Communication from the Commission — Guidelines for national courts on how to estimate the share of overcharge which was passed on to the indirect purchaser. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019XC0809%2801%29> (дата звернення: 10.07.2024).
 10. Communication from the Commission Communication on the protection of confidential information by national courts in proceedings for the private enforcement of EU competition law 2020/C 242/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0722%2801%29> (дата звернення: 10.07.2024).
 11. Communication from the Commission on quantifying harm in actions for damages based on breaches of Article 101 or 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52013XC0613%2804%29> (дата звернення: 10.07.2024).
 12. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT on the implementation of Directive 2014/104/EU of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/document/download/05c4fe49-1ba7-40f9-80da-dd42e578ba7d_en?filename=2020_ec_report_on_damages_directive.pdf (дата звернення: 10.07.2024).
 13. C-595/17. Judgment of the Court (Third Chamber) of 24 October 2018 Apple Sales International and Others v MJA Request for a preliminary ruling from the Cour de cassation (France). URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-595/17> (дата звернення: 10.07.2024).
 14. C-27/17. Judgment of the Court (Second Chamber) of 5 July 2018 AB 'flyLAL-Lithuanian Airlines' v Starptautiskā lidosta 'Rīga' VAS and 'Air Baltic Corporation' AS. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-27/17&language=EN> (дата звернення: 10.07.2024).
 15. C-57/21. Judgment – 12/01/2023 – RegioJet. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-57/21> (дата звернення: 10.07.2024).